Якщо підбити підсумки статі, то можна сказати наступне. Головним чином наша свідомість в процесі когнітивної обробки дискурсу спирається на пізнавальні моделі. Ці моделі можна називати «фрейми», «сценарії», «ментальні моделі», «patterns». Основний їх функцією є процес «формалізації» усього розмаїття реальних ситуацій.

Моделі ці, функціонально дуже схожі з архетипами Юнга. Швейцарський психолог вважав, що архетипи - пізнавальні моделі в діалозі «свідомість / безсвідоме». І подібно до того, як за допомогою архетипів (і ніяк по-іншому), ми можемо уявити собі, що відбувається у нас в психіці, так за допомогою пізнавальних моделей ми тільки і здатні зв'язати всі фрагменти тексту в єдине смислове ціле. Ще одним важливим висновком може бути твердження, що принципи релевантності та новизни для дискурсу газетних новин повинні бути первостепеннимі. Звідси випливає, що в процесі виробництва газетного дискурсу повинні враховуватися певні стратегії.

Інакше кажучи, ми частіше за все оперуємо не фактами, а нашими уявленнями (готовими формулами) про світ. І вибудувати тексти відповідно до цих моделей – головне завдання тих, хто виробляє тексти. Таким чином з безлічі дискурсів новин ми формуємо уявлення про ситуацію і її учасників, робимо його частиною картини світу.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. *Ван Дейк Т.А. Язык. Познание. Коммуникация [Текст] / Т.А. ван Дейк. – М. : Прогресс, 1989. – 312 с.*
2. Костенко Н.В. Ценности и символы в массовой коммуникации [Текст] / Н.В. Костенко. – Киев : Наукова думка, 1993. – 86 с.
3. Почепцов Г.Г. Теория коммуникации [Текст] / Г.Г. Почепцов. – М. : «Рефл-бук» ; К. : «Ваклер», 2001. – 480 с.
4. Новини [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://ngo.kirovnet.ru
5. Новини [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://top.rbc.ru
6. Новини [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://news.bbc.co.uk
7. Новини [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dni.ru
8. Новини [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://for-ua.com
9. Новини [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rosbaltsouth.ru
10. Новини [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vesti.ru
11. Новини [Електроний ресурс]. – Режим доступу: http://psyberlink.flogiston.ru

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Наталя Антімєнюк – студентка ІІ курсу факультету слов'янських та германських мов Горлівського державного педагогічного інституту іноземних мов

Наукові інтереси: філософія, семіотика, теорія дискурсу.

ЗНАЧЕННЯ СЛОВА, ЙОГО ПРИРОДА ТА МІНЛИВІСТЬ

Анна БАБКА (Тернопіль, Україна)

У цій статті висвітлено особливості поняття значення слова та його взаємодії з різноманітними зовнішніми та внутрішніми факторами. Проаналізовано природу лексичного значення слова та її взаємозв'язок з іншими лінгвістичними явищами. Описано лінгвістичні явища двозначності, невизначеності та полісемії, в їхній залежності від контексту та особливостей використання значень слова.

The peculiarities of the word meaning notion and its interrelation with various inner and outer factors are highlighter within the article. The nature of the lexical meaning of the word and its relations with other linguistic phenomena are analyzed. The linguistic phenomena of ambiguity, vagueness and polysemy in their dependence on the context and the peculiarities of the word use are described.

Значення слова відноситься до семантичної якості, що тісно пов'язана з індивідуальними лексичними одиницями, які ми називаємо словами. Наприклад, лексична форма англійського слова *cat*, фонетична реалізація якого [kǽt], асоціюється з певною ідеєю живої істоти, що має чотири ноги, хвіст, вуха і м'явкає. Конвенціональне значення, що асоціюється із словом, зазвичай трактується більш технічно як семантичний вияв, семантична одиниця або лексичний концепт. У сучасній лінгвістиці значення слів вважається концептуальними (поняттєвими) утвореннями, тобто вони беруть участь в утворенні одиниць мислення, яких супроводжують форми, що реалізуються фонетично. Ці одиниці нагромаджуються у довготривалій пам'яті. Саме такі пари значення і форми утворюють структуровану одиницю, яку науковці називають ***ментальним лексиконом***. Поняття значення слова та його зміни студіювало багато вітчизняних та зарубіжних лінгвістів. Серед них ми можемо зазначити

А.А. Уфімцеву, В.Г Гака, В.В. Левицького, І. В. Арнольд, К.С. Кубрякову, В.С. Виноградова, С. Ульмана, Р. Якендофа, Дж. Пустейвські, Р. Якобсона, Дж. Лакофа та багато інших.

Поняття значення слова є досить багатогранним і змінним у своїй еволюції. Воно народжувалось, зникало або ж змінювалося. *Метою* нашої розповіді є розглянути особливості природи значення слова, а також особливості його переміщення.

Велика кількість лінгвістичних теорій зважає на складність природи та організації значення слова. Таким зацікавленням собою значення слова завдячує своїй здатності до переміщення (перенесення). Рухливість значення – є звичним явищем для будь-якої мови. Всі живі мови перебувають у постійному розвитку. Як відомо, словниковий зміст мови є найбільш відкритим і схильним до якісних та кількісних змін. У слів проявляються нові значення і співіснують зі старими. При цьому, як правило, нове значення слова виникає з опорою на одне із значень, яке вже перебуває в слові. Зміни в слові відбуваються непомітно і поступово, притягуючи увагу через роки, коли стають помітними у всій своїй сукупності. Очевидно, що для всіх цих змін існують певні причини. Як зазначає А.А. Уфімцева, вивчення причин семантичних змін та їх типів проводилося в рамках дослідження природи лексичного значення слова [4: 88]. Необхідно відзначити також, що зміни значення слова, як правило, досліджуються з точки зору діахронії – історичної перспективи. Говорячи про різні причини зміни значення слів, лінгвісти, як правило, відзначають дві основні передумови подібних процесів у мові – екстралінгвістичні та власне лінгвістичні. Частіше всього мовознавці приходять до висновку, що на процес зміни значення впливає цілий комплекс причин. Так, французький лінгвіст А. Мейє вважає, що причини зміни значення слова можуть бути соціальними, історичними та лінгвістичними. С. Ульман додає до цього списку психологічні причини. М.М. Покровський, наприклад, пояснив зміни в семантичній структурі слів комплексом соціальних і психологічних причин [3: 42].

Соціальні причини зміни значення слова полягають в тому, що слово набуває нового значення в результаті його вживання певною соціальною групою, або в результаті перекладу слова із одної соціальної сфери в іншу. Діяльнісна природа людини також є однією із соціальних причин і полягає в активній зміні зовнішнього середовища. Внаслідок таких змін розвиваються і змінюються номіновані об’єкти, а з ними і значення відповідних слів [4: 89].

Історичні причини передбачають зміни в житті культурного-мовного співоб`єднання, суспільно-економічному розвитку і в матеріальній культурі в результаті діяльності соціальних груп. Часто референти змінюються через технічний процес, але їхня назва залишається такою ж.

Психологічні причини зміни значення базуються на дії асоціації по подібності, суміжності та контрасту. Причину появи в слові нового змісту пропонують шукати у екстралінгвістичному імпульсі, в потребі об’єктів спілкування дати назву новому об’єкту чи відтінку думки, а також у психологічних особливостях особистості, наприклад, уяві, таке нове значення утворюється на основі переосмислення існуючого [2: 42].

Деякі лінгвісти вважають появу у слова емоційного забарвлення однією з основних рушійних сил розвитку значення. Також посилаються на породжену в суспільстві необхідність більш чітко та диференційовано позначати об’єкти зовнішньої діяльності [3: 57].

До екстралінгвістичних відносяться і когнітивні передумови зміни значення. Лінгвісти вважають, що розвиток лексичної семантики є відображенням кумулятивної і гносеологічної функції мови, а також результатом динамічних процесів засвоєння і перетворення знань. Зміна значення відбувається в результаті актуалізації окремих елементів концептуальної структури.

Лінгвістичні причини зміни значення є внутрішньомовними на відміну від зовнішніх, контекстуальних факторів, таких, як матеріальна культура. Різні вчені пропонують свою інтерпретацію лінгвістичних причин: зношування слів фонетично чи семантично, зміна поєднання слів; архаїзація; співвідношення із синонімами та антонімами в семантичних групах, фразеологічні зв’язки, еліпс, дискримінація синонімів, лінгвістична аналогія. Мовні зміни – це процеси, що приводять структуру до нового вигляду в результаті мовного варіювання з’являються нові форми при збереженні вихідних структур, що утворює умови

для безперервної і поступової еволюції мови при збереженні її цілісності та єдності. Процеси мовних змін і мовного варіювання тісно взаємопов'язані.

Найбільш повну класифікацію причин зміни значення, котра створена на основі аналізу відомих у лінгвістиці класифікацій, пропонує В.В. Левицький. Вчений підрозділяє причини на первинні (внутрішньо-лінгвістичні) і вторинні (зовнішньо-лінгвістичні). У свою чергу, зовнішньо лінгвістичні причини поділяються на комунікативні – обумовлені потребами комунікаторів виражати свої думки і позначати навколишні предмети і емотивні – причини, обумовлені потребами виражати свої почуття. Внутрішньолінгвістичні причини підрозділяються на речові та мовні. Речові причини – це вплив синтаксичної функції, аналогія і еліпси; мовні причини - це вплив звукової форми і системні сходження [3: 73].

Багатозначне слово має цілий ряд відтінків значення, що дозволяє мовцю вибрати потрібне значення, і часто семантичні зміни відбуваються, коли люди перестають використовувати центрувальне значення і трактують периферійні значення по іншому. Друга умова – це нестійкість індивідуального словотворення. Третя умова полягає в теорії Ф. де Сосюра про довільність мовного знаку.

Так, як два компоненти знаку – позначаюче і позначуване – пов'язані довільно, то ми можемо їх розглянути як незалежні і здатні змінюватися. Тож, по своїй природі значення слова мінливе, тобто семантична значущість слова підлягає глибинним змінам у різноманітних випадках. Щоб проілюструвати сказане, візьмемо для прикладу слово *fast***,** вжите у наступних реченнях:

A) That parked BMW is a *fast* car

B) That car is traveling *fast*

C) That doddery old man is a *fast* driver

D) That's the *fast* lane (of the motorway)

Семантична значущість асоційована зі словом *fast***.** У першому випадку *fast* пов'язане з потенціалом автомобіля. У другому – йдеться безпосередньо про об'єкт, у третьому – йдеться про певну рухливість, яка перевищує норму, у четвертому ж – *fast* стосується траси для пересування.

Розглядаючи варіації у значенні слова, одне із тверджень, отриманих у результаті дослідження, стосується того, на скільки значення слова асоціюється з певним прикладом вживання відповідно із самим словом чи з контекстом (лінгвістичним чи екстралінгвістичним). Інше ж намагається пояснити, як найкраще змоделювати семантичні утворення на основі асоціацій зі словом.

Щодо природи значення слова і кращого способу моделювання псевдо концептуальних утворень, то це є центральним пунктом лінгвістичної теорії. Частково це стосується також лексикону, переміщення лексичних формо-значеннєвих угрупувань, пояснення зв'язку між синтаксисом – знанням, що належать формі, яку переймає рівнева організація речень, семантикою – знанням, що відносяться до значення, котре асоціюється з лінгвістичною формою, і прагматичною – тим, як синтаксичне та семантичне знання відображається безпосередньо в мовленні при певних умовах спілкування.

Головним завданням вчення про значення слова було розвинути критерії чи тести для розрізнення двозначності та невизначеності і для диференціації одиниць мислення, котрі утворилися на основі асоціації зі словом. Лінгвістичне значення є більш невизначеним аніж багатозначним у контексті в порівнянні з інформацією, накопиченою в ментальному лексиконі. Воно забезпечує додаткові деталі для повноти значення у випадках нерозуміння [5: 17].

Розглянемо вираз *two dishes***.** У цьому випадку значення слова *dish* не може бути і стравою і посудом для неї. Тож обидва значення викличуть нерозуміння. Це є свідченням того, що слово *dish* має два (що найменше) значення, що є накопиченими в пам'яті людини. На відміну, вираз *two writers*, може відноситися до романіста чи технічного писаря. Це свідчить, що *writer* є невизначеним у відношенні до двох вище згаданих значень, які проявляють себе в контексті, на відміну двозначності у випадку зі словом *dish*.

Двозначність часто асоціюється з полісемією, тобто багатозначністю. Двозначність належить до визначеності конкретного значення слова, ця визначеність відома ще як *зміст* а от полісемія стосується відносин між конкретними значеннями лише певного слова.

Полісемія або багатозначність, слів є досить звичним явищем. Прикладом багатозначності є сучасне англійське слово *hand***,** розділене на декілька лексико-семантичних варіантів: такі значення цього слова, як кисть руки (he had a book in his hand), почерк (I know his hand), робітник, виконавець (a factory hand), стрілка годинника (the hand is loose).

Багатозначність слова виникає внаслідок того, що мова є системою, обмеженою в порівнянні з безкінечною багатообразністю реальної дійсності. Кількість відображених у нашій свідомості моментів дійсності і кількість понять є більшими, ніж кількість самостійних мовних одиниць для їх відображення засобами мови. На думку В.В. Віноградова, жодна мова не змогла б виражати кожну конкретну ідею самостійним словом чи кореневим елементом. Конкретність досвіду не обмежена, ресурси ж самої мови – строго обмежені [1: 36].

Разом з тим потрібно строго диференціювати різне використання слів в одному лексико-семантичному варіанті, різноманітне їх предметне відношення з одного боку і справжню різницю значень, з іншого.

Зрозуміло, що нове використання слова, яке на початок не є окремим лексико-семантичним варіантом слова з часом може викристалізуватися в нове значення і утворити новий лексико-семантичний варіант. Різниця між лексико-семантичними варіантами слова не відображаючись на його звуковій оболонці у великій кількості випадків знаходить своє вираження або в різниці семантичного устрою, або в різному поєднанні з іншими словами – у фразеологічних особливостях. Чи в тому й іншому одночасно.

На такі, говорячи в запальному «контексті», засоби вираження відмінностей лексико-семантичними варіантами звертає увагу академік В.В. Віноградов, коли говорить про «лексико-синтаксичні» і «лексико-фразеологічні форми слова». Він відмічає і те, що зовнішнім виявленням лексико-фразеологічних форм інколи є й своєрідність граматичних змін, під якими, мабуть, і слід перш за все розуміти особливості у співставленні використанні тих чи інших граматичних форм залежності від лексичного значення [1: 40].

Прикладом семантичної відмінності, яка виражається синтаксично може послужити слово *laugh* зі значенням сміятися, бути веселим, використане без доповнення (he was laughing merrily) і *laugh* зі значенням сміятися, потішатися над кимсь, використане з додатковим доповнення (all laughed at him). Щоправда, тут також слід помітити, що відсутність доповнення не є повністю безсумнівним показником першого значення: наприклад, у реченні I am not laughing, що сказане у відповідь на речення You are laughing at me – am not laughing розумітиметься в значенні *не насміхаюсь*, не зважаючи на те, що в цьому реченні немає доповнення з *at*: це значення є особливо вираженим не в цьому реченні, а в іншому, діалогічно пов'язаному з ним.

Фразеологічні вираження відмінностей між лексики-семантичними варіантами ілюструється такими прикладами, як: *dry wood* сухе дерево – *thick wood* густий ліс, *men and woman* чоловіки та жінки – *man and officers* рядові та офіцери – *Queen of England* королева Англії - *queen of spades* пікова дама та багато інших [2: 43].

Особливості при використанні тих чи інших форм, а особливо, невикористання форм одного з чисел іменниках, невикористання форми довготривалого виду в деяких дієслів, приєднуються до семантичних особливостей певного слова і в тому чи іншому його лексико-семантичному варіанті, і разом із синтаксичними особливостями, вони утворюють граматичну характеристику певного лексико семантичного варіанту. Ці граматичні (морфологічні і синтаксичні) особливості не знищують тотожності слова, оскільки вони виступають в якості обумовлених лексичною семантикою: вони представляються зрозумілими і повністю виправданими особливостями цього значення слова.

Отже, як бачимо значення слова є досить багатогранним феноменом, який досліджується різними лінгвістичними науками. Природа останнього є досить складною і залежною від багатьох факторів, які знаходяться або в межах самого слова, або за його межами. Природа лексичного значення слова проявляє себе не ізольовано, а у взаємодії з іншими словами та

контекстом. Явищами, які тісно пов'язані із значенням слова, які ми навіть можемо назвати його особливостями є двозначність, невизначеність та полісемія. Останні хоч спільні у своєму корені виникнення мають, як було зазначено, суттєві відмінності. Тож говорячи про значення слова, ми говоримо про певну єдність явищ, які виявляють себе через нього. Отже, тематика цієї розвідки є досить актуальною для досліджень у галузі лексичної семантики, адже, досліджуючи функціонування слова та особливості його значення, ми звертаємося до природи та структури останнього.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Виноградов В.В. Основные типы лексических значений слова// Вопросы языкознания. – 1953. – №5 – С. 35-42.
2. Виноградов В.В. О формах слова. «Известия АН СССР, ОЛЯ; т. III, вып. I, 1944. – С.42-43.
3. Левицкий В.В. Статистическое изучение лексической семантики, Черновцы – ЧГУ, 1989. – 156 с.
4. Уфимцева А.А. Слово в лексико-семантической системе языка – М., 1986. – С. 87-92.
5. Evans V. The Meaning of Time: Polysemy, the lexicon and conceptual structure// Journal of Lingnistics. – Oxford, 2004. – P. 1-39.
6. Ulmann S. Words and Their Use. – London, 1951. – P. 32-33.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Анна Бабка – здобувач кафедри німецької мови Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка.

Наукові інтереси – лексична семантика англійської мови.

ФУНКЦІОНАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ АНТРОПОНІМІВ У КАЗКОВОМУ ДИСКУРСІ (на матеріалі творів Дж. К. Роулінг про Гаррі Поттера)

Тетяна БАРСУК (Суми, Україна)

Стаття присвячена дослідженню функціонування власних імен у казковому дискурсі. У даній роботі було розглянуто та проаналізовано основні проблеми функціонального навантаження антропонімів у художньому просторі. Осмислення реалізації власних імен у казковому дискурсі дає змогу глибше усвідомити характеристику персонажа, а також специфіку тексту.

The article is devoted to the investigation of functioning of proper names in fairy-tale discourse. In the article the main problems of functional load of proper names in the fiction field have been examined and analyzed. Comprehending of proper names realization in fairy-tale discourse gives the opportunity to understand the characteristic of a personage and specificity of a text in the best way.

Метою статті є дослідження онтології ономастичного простору (об'єкт дослідження), функціонування антропонімів на матеріалі дитячих оповідань Дж. К. Роулінг про Гаррі Поттера, їх лінгво-когнітивні аспекти (предмет дослідження).

В художньому дискурсі традиційним є використання «характеристичних» імен. Останнім часом лінгвісти указують на особливе місце онімів у художньому дискурсі (Бережна [1: 142-148], [2: 62-67], Бока [3: 15-18], Нефьодова [9: 17-18] та інші); автор валідно використовує ім'я з огляду на асоціативні зв'язки, що розкриваються в мегатексті. Точка зору фахівців на функціонування значущих імен власних у творчості Дж. К. Роулінг гетерогенна, що зумовлює актуальність теми. Так, наприклад, О.Д. Петренко вважає, що у творі Дж. Роулінг про Гаррі Поттера їх (промовистих назв) мало [11: 23-24], а О.А. Гребенюк вважає, що 90% імен власних у книгах Дж. К. Роулінг – значеннєві [6: 115-116].

Проблеми ономастики вивчаються на багатому фактичному матеріалі. У художньому тексті слова співвіднесені з реальною і зображуваною дійсністю, із сучасною літературною мовою і мовою художнього твору. Таким чином, читач відтворює асоціативні зв'язки слова, що у сприяє функціонально-семантичному розумінню переосмислення імені. Все це допомагає зрозуміти авторський задум твору. З огляду на це власні імена є релевантним компонентом у парадигмі засобів художньої виразності у казковому просторі.

Адресант при виборі власних імен звертає особливу увагу на їх фонеміку, морфеміку та експресивний потенціал. Підбираючи імена казкарі орієнтуються на реальний іменник, загальноприйняту формулу, за допомогою якої можна передати інформацію про соціальний, національний, віковий статус названого персонажа. Селекція антропонімів залежить від соціальної та естетичної позиції автора художнього тексту, його загального рівня культури і від середовища, в якому живе персонаж [1: 143-144].